
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Mercé Pérez, Cristina; Presas, Marisa, dir. Anàlisi de la traducció de les referències culturals de l'obra 'Im Krebsgang' al català. 2016. (1204 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/160645>

under the terms of the  **CC BY-NC-ND** license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU
Curs 2015-2016

**Anàlisi de la traducció de les referències culturals
de l'obra *Im Krebsgang* al català**

Cristina Mercé Pérez
1333887

TUTOR/A
Marisa Presas Corbella

Barcelona, Juny de 2016



Dades del TFG

Títol: Anàlisi de la traducció de les referències culturals de l'obra *Im Krebsgang*

Autora: Cristina Mercé Pérez

Tutora: Marisa Presas Corbella

Centre: Facultat de Traducció i d'Interpretació

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2015-2016

Paraules clau

Traducció de referències culturals, problemes de traducció, anàlisi de traducció, procediments de traducció, tècniques de traducció, traducció literaria, alemany-català.

Traducción de referencias culturales, problemas de traducción, análisis de traducción, procedimientos de traducción, técnicas de traducción, traducción literaria, alemán-catalán.

Übersetzung von Kulturreferenzen, Übersetzungsprobleme, Übersetzungsanalyse, Übersetzungs Vorgehensweise, Übersetzungstechniken, literarische Übersetzung, Deutsch-Katalanisch.

Resum del TFG

Aquest treball consisteix en l'anàlisi de la traducció al català de les referències culturals de l'obra *Im Krebsgang* i un comentari posterior pel que fa a les tècniques de traducció utilitzades pel traductor de l'obra al català (Joan Fontcuberta).

Després d'una pinzellada de la vida i les obres més destacades de l'autor, Günter Grass, es fa una presentació dels tipus de problemes de traducció que pot presentar un text. A continuació es fa una explicació de què són les referències culturals i per què estan considerades un problema de traducció. Per últim es fa una classificació de les referències culturals relacionades amb el nazisme que apareixen a l'obra i es comenta la tècnica de traducció utilitzada pel traductor en cada cas.

Este trabajo consiste en el análisis de la traducción al catalán de las referencias culturales de la obra *Im Krebsgang* y un comentario posterior referente a las técnicas de traducción utilizadas por el traductor de la obra al catalán (Joan Fontcuberta).

Después de una pincelada de la vida y las obras más destacadas del autor, Günter Grass, se hace una presentación de los tipos de problemas de traducción que puede presentar un texto. A continuación se hace una explicación de qué son las referencias culturales y por

qué están consideradas un problema de traducción. Por último se hace una clasificación de las referencias culturales relacionadas con el nazismo que aparecen en la obra y se comenta la técnica de traducción utilizada por el traductor en cada caso.

Diese Arbeit besteht aus der Analyse der Übersetzung der Kulturreferenzen des Werkes “Im Krebsgang” ins Katalanische. Danach folgt ein Kommentar über die Übersetzungstechniken, die der Übersetzer ins Katalanische (Joan Fontcuberta) benutzt hat. Nach einem Blick auf das Leben und die berühmtesten Werke von Günter Grass werden Übersetzungsprobleme vorgestellt, die in einem Text auftreten können. Die folgende Erklärung zeigt auf, warum Kulturreferenzen als ein Übersetzungsproblem gelten. Zuletzt wird eine Klassifizierung dieser Kulturreferenzen in Bezug zum Nazismus vorgestellt, die im Werk erscheinen und die vom Übersetzer benutzten Übersetzungstechniken werden kommentiert.

Avís legal

© Cristina Mercé Pérez, Manresa, 2016. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Cristina Mercé Pérez, Manresa, 2016. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Rechtshinweise zum Urheberrecht

© Mercé Pérez, Cristina, Manresa, 2016. Dieses Werk einschließlich aller seiner Teile ist urheberrechtlich geschützt.

Jede Verwertung dieser Studienarbeit – einschließlich aller ihrer Teile – ist unzulässig ohne ausdrückliche Zustimmung der Autoren. Dies gilt insbesondere für Vervielfältigung, Vertrieb und öffentliche Verbreitung, Einspeicherung oder Verarbeitung.

Índex de continguts

1. Introducció.....	1
2. Biografia de Günter Grass	3
2.1. El compromís amb la societat	4
2.2. La participació a les Waffen-SS	6
3. Estil i temàtica de Günter Grass	7
4. La seva obra: Com els crancs	8
5. La traducció de l'obra <i>Im Krebsgang</i> al català.....	10
5.1. El traductor de l'obra al català: Joan Fontcuberta i Gel.....	11
5.1.2. L'art de traduir a Grass	12
6. Problemes de traducció	13
6.1. Classificació de problemes de traducció	14
7. La cultura i les referències culturals en la traducció	17
7.1 Classificació de referències culturals.....	19
8. Tècniques de traducció de referències culturals	20
9. Les referències culturals de l'obra <i>Im Krebsgang</i>	23
9.1. Anàlisi de la traducció de les referències culturals	24
10. Conclusions.....	36
11. Bibliografia	38
12. Araïments.....	40
13. Annex	41

1. Introducció

Des que vaig començar el grau tenia clar que volia que el tema del meu Treball de Fi de Grau tingués relació amb la llengua i la cultura alemanya. Quan vaig haver-me de decidir per l'àmbit, però, em va costar una mica, ja que volia que el meu treball tingués a veure amb aspectes socials. Com a futura traductora i intèrpret, sóc conscient que el llenguatge és el reflex d'una cultura i volia plasmar aquesta idea en el meu treball d'alguna manera. A l'hora de prendre la decisió van influir diversos factors. Un va ser l'interès que em va despertar Günter Grass, gràcies a un treball que vaig haver de fer en cursos anteriors. Sempre m'han agradat les autobiografies i he tingut especial interès pels autors que n'escriuen, però encara em criden més l'atenció aquells que ens narren passatges de la seva vida a través dels personatges de les seves obres sense que ens n'adonem. Un exemple molt bo és l'autor de l'obra que analitzarem en aquest treball: Günter Grass.

A quart curs teníem la possibilitat de cursar una assignatura optativa de traducció literària. És una assignatura que m'interessava, però que per diversos motius no vaig poder cursar. Entre d'altres, aquest va ser el motiu de pes per a enfocar el meu Treball de Fi de Grau en aquesta direcció: la traducció literària. El que tenia clar des de bon principi era que no disposava de temps suficient per a traduir una obra sencera, per tant, vaig optar per a fer l'anàlisi de la traducció d'una obra i ho vaig acotar fent l'anàlisi de les referències culturals, ja que són un repte per a qualsevol traductor.

L'objectiu d'aquest treball és veure quin criteri ha fet servir el traductor a l'hora de traduir les referències culturals. Dit d'altra manera, quines tècniques ha fet servir per a traduir les referències culturals, tenint en compte l'àmbit al qual pertanyin i quina és la seva tendència traductològica envers el lector del text meta.

Primerament faré una contextualització general. Començaré amb una presentació de l'autor: la seva vida, la seva trajectòria professional i una pinzellada de les seves obres més conegudes. També esmentaré curiositats pel que fa la percepció de l'autor. Més endavant, ens

concentrarem en l'obra *Im Krebsgang* (*Com els crancs*), que és la que analitzaré en aquest treball.

Faré una síntesi de l'obra, perquè us feu una idea de l'argument de la novel·la i presentaré el traductor de l'obra al català. Seguidament parlaré dels problemes de traducció i faré una classificació d'aquests problemes, basada en les teories de diferents teòrics de la traducció. A continuació, faré una petita contextualització pel què fa la cultura i les referències culturals en la traducció. El punt principal del treball, però, serà l'anàlisi d'aquestes referències culturals. Veureu que he seleccionat les que fan referència al nazisme, ja que, com a estudiant de llengua alemanya, és un tema que he treballat molt durant la carrera i que des d'un inici m'ha despertat molta curiositat i trobo que és molt interessant de comentar. A més, aquest tipus de referències són molt recurrents a l'hora de traduir un text de l'alemany i l'obra que vaig decidir analitzar se situa, en part, en l'etapa del règim nazi. És per això que vaig pensar que podrien donar molt de joc a l'hora de fer l'anàlisi i els comentaris.

Per acabar, elaboraré unes conclusions on podreu veure què m'ha aportat el treball i si he assolit l'objectiu.

Als annexos veureu la taula amb tots els tipus de referències culturals que vaig marcar de l'obra original amb la traducció i la tècnica utilitzada pel traductor.

2. Biografia de Günter Grass

Günter Wilhelm Grass va néixer el 16 d'octubre de 1927 a Danzig, ciutat que en aquell moment estava sota domini alemany. Actualment és la ciutat polonesa de Gdąnsk. Era el fill gran d'un comercial protestant alemany (també fill de Danzig) i d'una catòlica d'ètnia caixúbia (polonesa). Va créixer en una família de classe mitjana. Els seus orígens també es reflecteixen clarament en els personatges de les seves obres.

Des d'un inici, la ciutat natal de l'escriptor té un paper molt important en les seves obres i hi apareix reiteradament. Hi va viure fins als quinze anys. Fins i tot les vacances, les passava en una platja de la badia de Danzig. No és d'estranyar, doncs, que aquesta ciutat hagi condicionat la seva existència i, inevitablement, sigui un tret característic de la seva literatura.

La seva mestra de dibuix de l'escola fou la que va despertar la seva vocació per l'art, i va ser a la biblioteca d'aquesta ciutat on passava hores i hores consultant llibres. Quan era petit somiava esdevenir escultor, però el seu camí va decantar-se per la narrativa. Un cop va haver acabat la primària va entrar a l'escola Conradinum de Jenkau (a prop de Danzig), una escola de molt prestigi de la història prussiana. Se sap, perquè el mateix autor ho va revelar gairebé al final de la seva vida, que durant el nazisme va servir a la 10^a divisió de tancs, la *Panzer SS Frundsberg*. En aquella època era molt jove, però aquest fet serà motiu de polèmica anys més tard. Posteriorment estudià escultura i arts gràfiques a l'Acadèmia de Düsseldorf (1948-52) i, més tard, a l'Escola Superior de Berlín (1952-56).

Va viatjar per Itàlia, Espanya i França fins que a finals dels anys 50 es va establir a París, on va viure fins el 1960. En aquesta ciutat va escriure la seva primera novel·la, que es convertiria en la més famosa: *Die Blechtrommel (El timbal de llauna)*, l'any 1959. Va ser un èxit. De seguida va ser traduïda a un bon nombre de llengües europees.

El 1957 havia entrat al *Grup 47*, un grup d'autors i crítics alemanys que buscaven la revitalització de la literatura alemanya de la postguerra. Grass va tenir un paper important en aquest moviment literari. Les seves obres més destacades consistien en poemes i peces teatrals en la tradició de l'absurd (estil que conreà també Grass). L'any 1958 va rebre el premi d'aquesta institució en honor del primer capítol de la seva futura obra *El timbal de llauna*. Aquest

premi va ser l'impulsor cap al prestigi i cap a una fama internacional. Actualment, ostenta una de les carreres més sòlides de tot el panorama literari internacional.

La novel·la també va despertar l'interès de Volker Schlöndorff, que la va portar a la gran pantalla l'any 1979. La pel·lícula va ser guardonada amb l'Oscar "a la millor pel·lícula en llengua estrangera". *El timbal de llauna*, juntament amb *Katz und Maus (El gat i la rata)*, publicada el 1961, i *Hundejahre (Anys difícils)*, el 1963, formen l'anomenada trilogia de Danzig, considerada com un itinerari pels anys del nazisme amb una combinació de realisme i ficció extraordinària.

Grass és considerat un dels autors més essencials de la literatura alemanya de la postguerra i ha rebut diverses distincions al llarg dels anys. Li han estat concedits molts altres premis, com ara el *Georg Büchner* —el premi més prestigiós d'Alemanya— l'any 1965 i el *Príncep de Asturias*, l'any 1999. En aquest mateix any també va ser guardonat amb el Premi Nobel de Literatura "per unes faules que relaten la cara oblidada de la història".

Va morir el 13 d'abril del 2015 a la seva residència a Lübeck.

2.1. El compromís amb la societat

Grass era dels que creuen que hom no es pot desentendre de la societat en la que viu. Segons ell, un escriptor té un paper fonamental en la societat i ha de demostrar que hi està compromès. Aquest compromís ha d'estar reflectit en les seves obres. D'entre les obres de Grass destaquen *Örtlich betäubt (Anestesiats localment)*, 1969, novel·la que presenta l'enfrontament dels adults amb una generació de joves rebels, i també *Aus dem Tagebuch einer Schnecke (Diari d'un cargol)*, 1975, per a la qual es basa en la seva experiència en les eleccions de 1969.

Grass estava clarament identificat amb l'esquerra. Va fer costat públicament a l'SPD. Participà activament en les campanyes electorals d'aquest partit el 1965, el 1969 i el 1972. També va donar suport públic a la revolta antisoviètica a Txecoslovàquia. Cada cop més, però, orientà les seves posicions vers el pacifisme. Va participar en campanyes contra la instal·lació de míssils

nord-americans a la República Federal d'Alemanya. Era un defensor de les minories i dels oprimits. Va participar en campanyes per la defensa del Tercer Món i es va posicionar a favor de l'ecologisme.

Totes aquestes preocupacions apareixen, d'una manera o d'una altra, en les novel·les que va publicar a les dècades dels 70 i 80: *Kopfgeburt* (*Parts cerebrals*) o *Die Deutschen sterben aus* (*Els alemanys s'extingeixen*), el 1979 i *Die Rättin* (*La rata femella*), el 1986.

Per altra banda, publicà obres crítiques com la paròdia sobre el Grup 47 *Das Treffen in Telgte* (*La trobada a Telgte*), 1979. Nou anys més tard vingué *Zunge zeigen* (*Treure la llengua*), 1988, un llibre il·lustrat inspirat en una estada que va fer a l'Índia.

Les novel·les que publicà posteriorment es basaren en la crítica a la reunificació alemanya. Tenim com a exemples *Unkenrufe* (*Mals averanys*), 1992, i *Ein weites Feld* (*Un camp ample*), 1995.

Tot i que Grass estava indubtablement compromès amb la política i amb la societat en general, era un gran escèptic. Per a ell, l'home estava condemnat a cometre els mateixos errors una vegada i una altra. No obstant, reivindicava que els alemanys no havien d'ignorar el que va passar durant l'holocaust, sinó tot el contrari, calia tenir-ho present. Grass es va comprometre activament en la causa i, amb motiu de l'obertura d'una exposició sobre Auschwitz a Berlín el 1970, va pronunciar les següents paraules:

Wir kennen die trivialste Resonanz: Schon wieder Auschwitz! Immer noch Auschwitz? Wird das nicht aufhören? Ich hoffe: nein. Ich widerspreche gleichfalls dem verhaltenvornehmen Echo: Die Antwort auf Auschwitz könne nur Schweigen, dürfe nur Scham und Verstummen sein. Denn Auschwitz war kein Mysterium, der Scheu, distanzierte und verinnerlichte Betrachtung befiehlt, sondern Realität, also zu untersuchendes Menschenwerk (cit. Coromines, 2007).

Tot i haver sigut partícip d'una de les institucions que més víctimes va generar durant la Segona Guerra Mundial, Grass va admetre que, el fet que en aquell moment no es tingués cap notícia dels crims de guerra que més tard van sortir a la llum, no l'eximia de responsabilitats.

2.2. La participació a les Waffen-SS

Grass va recollir les seves memòries en l'obra *Beim Häuten der Zwiebel* (*Tot pelant la ceba*), 2006. En aquesta obra va relatar els seus records de dues dècades crucials de la seva vida: del 1939 al 1959, des del començament de la Segona Guerra Mundial fins a la publicació d'*El timbal de llauna*. El capítol «De com vaig aprendre a tenir por» d'aquesta obra està dedicat a l'experiència de l'autor com a recluta de les *Waffen-SS*, l'organització militar de les SS, quan tenia disset anys.

Aquell mateix any, el 2006, l'autor va creure convenient fer pública aquesta etapa de la seva vida. En una entrevista publicada al diari *El País* (*Grass habla de su pasado en las SS*, 2006) va destacar que el seu ingrés a les SS no va ser premeditat, ja que només s'havia presentat com a voluntari per a servir en submarins i, com que li van dir que ja no necessitaven soldats per a aquest cos de l'exèrcit, va acceptar ser destinat a Dresden, on va servir a la 10^a divisió de tancs, la *Panzer SS Frundsberg* durant uns mesos quan tenia 17 anys. El 1944 fou mobilitzat per combatre en una divisió cuirassada. Capturat pels aliats a la fi de la Segona Guerra Mundial, acabat de sortir del camp de presoners, treballà en oficis diversos, entre d'altres, treballador agrícola, miner i picapedrer d'una funerària.

Grass afirma que s'avergonyeix d'aquella etapa de la seva vida: "Mi vergüenza creció al conocer los crímenes de las Waffen-SS", reconegué l'autor durant l'entrevista amb el diari *El País* (2006).

Durant molts anys Grass havia sigut considerat com «la consciència moral» d'Alemanya, sobretot en relació amb el passat sota el règim del Tercer Reich, l'oblit deliberat del qual denuncià reiteradament. Per aquest motiu, la seva declaració va donar lloc a una gran polèmica entre els intel·lectuals europeus i encara ara hi ha diversitat d'opinions. Una bona part es van mostrar molt severs davant aquesta confessió i creuen que el seu passat el priva de l'estatus d'instància moral que sempre se li ha atorgat. Li van retreure que durant seixanta anys s'hagués dedicat a fer de moralitzador (i criticar deliberadament aspectes referents al nazisme) i que hagués amagat haver-hi estat implicat.

D'altres, en canvi (com Volker Schlöndorff, Salman Rushdie, Mario Vargas Llosa i el seu traductor al castellà, Miguel Sáenz, entre d'altres) el defensaven i l'animaven a continuar amb la lluita antibel·licista i amb la denúncia dels horrors desmesurats provocats durant la guerra, ja que creuen que la seva sinceritat, tot i ser tardana, reforçava la seva legitimitat.

Grass va haver de demanar perdó en públic pel seu «pecat de joventut». Lech Wałęsa¹ va demanar que hom li retirés el títol de ciutadà d'honor de la vila de Gdańsk. Més tard li perdonà els errors de joventut.

L'abril del 2012 tornà a provocar una gran polèmica quan publicà en diversos diaris el poema *Was gesagt werden muss* (*El que cal dir*), en el qual criticava el govern d'Israel per la seva política, que qualificava de bel·licista.

3. Estil i temàtica de Günter Grass

La majoria d'obres de Grass destaquen per la seva complexitat. El llenguatge que fa servir inclou una gran varietat de recursos estilístics, així com una gran quantitat de referents culturals, frases fetes i jocs de paraules. El domini del llenguatge de l'autor li permet fer-ho de manera tan subtil, que a primera vista ens pot passar per alt que evoquen descripcions d'un dramatisme molt cínic. Una simbologia molt treballada, així com el to satíric i grotesc és present en totes les obres de Günter Grass.

Hi ha varietat d'opinions pel que fa el paral·lelisme entre Grass i els personatges principals de les seves obres. N'he trobat bastants que afirmen que les seves obres són clarament autobiogràfiques. Un exemple és Heinrich Vormweg: «[...] ihr Stoff, ihr Material ist bis in die Details weitgehend autobiographisch» (Vormweg, 2002:16). O, com diu Rosich en un article de la revista Visat (2012: vol. 13), «L'experiència de Grass serveix per a fer adonar al

¹ Polític, sindicalista i activista dels drets humans polonès. Co-fundador del sindicat *Solidaritat* (*Solidarność*) (el primer sindicat independent del bloc soviètic), guardonat amb el Premi Nobel de la Pau l'any 1983, i President de Polònia entre 1990 i 1995.

lector que darrere de tot autor sempre hi ha una història, una vida. I aquesta vida encara pot brindar-nos noves novel·les tan colpidores com les anteriors».

Com he dit més amunt, només la ciutat on va néixer ja és un escenari reiterat en les seves obres. Grass coneix Danzig de primera mà perquè és son va passar els primers quinze anys de la seva vida. Aquest coneixement tan profund que té de la ciutat i els records que en guarda li permeten recrear esdeveniments històrics que han marcat la societat (com la guerra i la postguerra, l'ascens dels nazis al poder...) amb un realisme extraordinari.

L'obra que tractarem en aquest treball, però, és una de les poques excepcions:

A excepció d'*Im Krebsgang* (Com els crancs, 2002), sobre l'enfonsament del vaixell Wilhelm Gustloff durant la Segona Guerra Mundial, i alguns assaigs i poemes, a partir del tombant de segle l'obra de Grass és dominada pel gènere autobiogràfic, que inicià amb la crònica literària *Mein Jahrhundert* (El meu segle, 1999), al qual seguiren les ja molt més personals *Beim Häuten der Zwiebel* (Tot pelant la ceba, 2006), *Die Box* (La caixa, 2008) i *Grimms Wörter: Eine Liebeserklärung* (Les paraules dels Grimm: Una declaració d'amor, 2010). (Enciclopèdia Catalana: 2015)

Günter Grass ha sigut sempre un escriptor polèmic. Ha tingut defensors i detractors ja des dels inicis de la seva carrera literària. En qualsevol cas, és considerat un dels autors més essencials en la literatura alemanya de postguerra. També forma part dels autors alemanys més importants i hom no pot deixar perdre l'oportunitat de gaudir de la seva literatura. Per sort, disposem de traductors que s'encarreguen de difondre les seves obres en català perquè en pugui gaudir tothom sense excepció.

4. La seva obra: Com els crancs

L'obra *Com els crancs* (2002), al igual que moltes d'altres, fa referència a esdeveniments del temps de la guerra. L'escenari principal és l'Alemanya de la Segona Guerra Mundial.

En aquesta novel·la, Grass descriu el patiment i les desgràcies dels alemanys a través del personatge principal, en Paul Pokriefke. En Paul ens

explica la seva experiència en relació a l'enfonsament del vaixell Wilhelm-Gustloff al mar Bàltic l'any 1945 i com ha sigut la seva vida des de llavors. En l'obra també es veuen reflectides les repercussions que tindrà aquest fet per als altres personatges.

En Paul va néixer el 30 de gener de 1945, el dia del naufragi. Ell i la seva mare, la Tulla Pokriefke, són rescatats pel torpediner T-36 (*das Torpedoboot „Löwe“*). Després de la guerra, en Paul i la seva mare se'n van a viure a Schwerin (RDA). A l'edat de 16 anys, en Paul es trasllada a Berlín de l'oest. Allà estudia i més tard treballa com a periodista. Es casa amb la Gabriella, amb la qual té un fill (en Konrad). Amb el pas del temps, la parella es refreda i s'acaba separant. En Konrad és qui paga les conseqüències d'aquesta ruptura. La relació distant entre en Paul i el seu fill són presents durant tota la novel·la.

La Tulla demana al Paul que faci una crònica sobre el naufragi i s'ofereix per a fer de testimoni. En Paul s'hi nega. Ella li retreu que mai no s'ha interessat pel que va passar i que no vol saber la veritat. El seu fill l'ha decebuda, però ella encara té esperances amb el seu nét. En Konrad, aparentment influenciat per la seva àvia, sí que mostra interès vers el tema i per a ell també acaba sent de gran importància. Al final en Paul comença a investigar i el 1996 topa amb una pàgina web anomenada „blutzeuge.de“(testimonis de sang), en la qual troba gran quantitat d'informació sobre el naufragi del Gustloff i sobre el personatge que va donar nom al vaixell. Fent unes quantes cerques, acaba descobrint qui hi ha darrere d'aquesta pàgina web.

El 20 d'abril de 1997 hi ha una trobada en memòria del Wilhelm-Gustloff. En el lloc commemoratiu es troben en „Wilhelm“ i en „David“ (en Konrad Pokriefke i en Wolfgang Stremplin). Es podria dir que són coneguts virtuals, ja que tot i trobar-se per primera vegada a la vida real, ja saben molt l'un de l'altre.

En Wolfgang rep un tret del Konrad, que immediatament és detingut. Quan ha de declarar als tribunals es defensa amb l'argument que ell és alemany (indirectament dient, que l'altre no ho és -en Wolfgang és jueu- i que, per tant, tenia tot el dret a fer el que ha fet). No té cap mena de remordiment. El condemnen a set anys de correccional.

En Paul se sent culpable de tot el que li està passant al seu fill. Quan el va a veure al correccional, en Konrad no el rep amb cap mena d'afecte. L'únic que

en Paul veu és un jove amb una mentalitat passota i sense escrúpols. Després de la visita al correccional, en Paul troba una pàgina web anomenada kameradschaft-konrad-pokriefke.de. Decideix fer-hi un cop d'ull i descobreix que el seu fill s'ha convertit en un model per a molts adolescents neonazis.

En Paul explica la història a finals de segle XX i es culpa a sí mateix, i a la seva generació en general, de tot el que està passant. Es retreu que s'hagi fet silenci durant tant de temps i lamenta les conseqüències que n'han resultat. Per a ell, per exemple, les conseqüències han sigut fatals.

5. La traducció de l'obra *Im Krebsgang* al català

La novel·la *Im Krebsgang* ha estat traduïda a diverses llengües. Com que és una novel·la que va tenir molt d'èxit, té una bona quantitat de ressenyes que figuren a diverses revistes de literatura del nostre país.

Totes les crítiques de traducció de l'obra que he trobat són molt positives. Malgrat que no totes les ressenyes de l'obra original de Günter Grass en tenen una opinió tan bona, no n'he trobat cap que no elogiï la traducció de Joan Fontcuberta per la seva excel·lència estilística i per la fidelitat al to de l'original que han estat constants en la seva trajectòria com a traductor literari.

La novel·la recull un dels episodis més silenciats de la història europea del segle XX: l'enfonsament del *Wilhelm Gustloff* al mar Bàltic l'any 1945. També hi apareix el concepte de recerca de la identitat pròpia. Al llarg de l'obra, anem veient que, a través dels seus personatges, Grass fa una reflexió de com aquest passat tan dolorós influirà en la vida de les diferents generacions alemanyes.

Més endavant aprofundirem en aquests aspectes; els exemplificarem amb passatges de l'obra original i en comentarem les traduccions.

Pel que fa a les traduccions de les seves obres, Günter Grass té un traductor fix per a cada llengua a la que vol que es tradueixin les seves obres. El traductor de Grass al català és Joan Fontcuberta i Gel.

5.1. El traductor de l'obra al català: Joan Fontcuberta i Gel

És un traductor molt ben considerat per la seva excel·lència estilística i fidelitat al to de les obres originals i s'ha convertit en el referent de les traduccions de Grass a la nostra llengua. Ha dedicat bona part de la seva vida a la traducció literària de clàssics alemanys i austríacs, i té una sòlida experiència en la traducció de l'obra de Grass. Ha traduït quatre de les seves obres que estan actualment disponibles en català, entre elles la famosa novel·la *El timbal de llauna* que, juntament amb *El gat i la rata* i *Anys de gos*, forma part de l'anomenada *Trilogia de Danzig*, que segueix tot un itinerari pels anys del nazisme amb la combinació d'elements realistes i fantàstics.

Fontcuberta ha obtingut diversos premis literaris. El 2010 li va ser concedit el Premi Ciutat de Barcelona, per la traducció de l'alemany de *Ungeduld des Herzens (La impaciència del cor)*, 1939, de Stefan Zweig (Quaderns Crema, 2010).

Joan Fontcuberta i Gel va néixer a Argentona el 1938. Ja de molt jove, es va introduir al món de la traducció. Va estudiar Filologia Anglogermànica. Després de llicenciar-se, Fontcuberta va fer els primers passos com a traductor literari de l'alemany al català. Cal remarcar que quan ho va fer, a finals dels anys seixant hi havia encara una demanda considerable de professionals d'aquest àmbit.

A més a més de dedicar-se a la traducció, va complementar la seva carrera professional com a docent a l'EUTI, l'antiga Escola Universitària de Traductors i Intèrprets, que l'any 1992 va passar a ser la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Fontcuberta ha traduït clàssics anglesos com *El món perdut* (1984) i de literatura juvenil americana com *Huckleberry Finn* (1979) però al que més s'ha dedicat és a la traducció de literatura alemanya i austríaca. En aquest camp destaca per les seves traduccions de Kafka (*Amèrica*, 1988; *La metamorfosi i altres contes*, 1997), Thomas Mann (*La mort a Venècia*, 1966; *El Doctor Faustus*, 1992) i de Stefan Zweig (*Els ulls del germà etern*, 2002; Fouché. *Retrat d'un home polític*, 2004), entre molts d'altres.

5.1.2. L'art de traduir a Grass

La part que ens interessa en aquest treball i que jo, personalment, trobo més interessant, és la seva tasca com a traductor de Günter Grass al català.

Ho va fer durant més de deu anys. Va començar amb *El timbal de llauna* (1993). Aquesta obra va ser publicada per primer cop en català més de trenta anys després d'haver-se publicat l'original a Alemanya. Cal remarcar que es tracta d'un fet excepcional i que té una explicació: Per a facilitar la feina als traductors de les seves obres, Grass els reunia a tots (de vegades fins i tot a casa seva) i els donava tota mena de directrius per a donar-los un cop de mà amb la traducció. Els traductors passaven uns dies junts i allà tenien la possibilitat de fer tota mena de consultes sobre el text original al mateix Grass. Un cop acabat el seminari cada traductor havia de posar fil a l'agulla a la seva traducció.

En aquella època, però, Fontcuberta encara no coneixia personalment Günter Grass i, per tant, no sabia de l'existència dels seminaris per als traductors que organitzava l'autor des de 1978. Això vol dir que va traduir *El timbal de llauna*, una obra plena de referències històriques i culturals, amb l'únic ajut de diccionaris i dels seus propis coneixements. No va ser fins el 1992 que va tenir la ocasió de conèixer Grass i d'acudir a aquestes trobades de traductors. Va ser a partir de llavors que l'interval de temps entre la publicació de l'obra original de Grass i la seva traducció al català es va començar a reduir.

Fontcuberta va assistir als seminaris que organitzava Grass en tres ocasions: en motiu de les traduccions d'*Unkenrufe* (1992), *Ein weites Feld* (1995) i la novel·la en la qual ens centrarem en aquest treball: *Im Krebsgang* (2002).

En més d'una ocasió, el traductor ha explicat fins a quin punt aquests seminaris han fet possible la qualitat de les seves traduccions. També afirma que Grass proporcionava uns dossiers als traductors (contenien mapes històrics, plànols antics de les ciutats, etc.) que eren de gran utilitat i plens de curiositats, gràcies a les quals van aconseguir fer una traducció excepcional. A més a més, Grass i la seva dona Ute eren allà en tot moment i el seu suport era de gran ajuda.

Segons comenta Fontcuberta, la manera de treballar de Grass, tan minuciosa i acurada, s'encomana als traductors:

Wenn man sieht, wie detailgenau und anspruchsvoll Günter Grass seine Bücher vorbereitet, bestärkt einen das in dem Versuch, diesem Ideal näherzukommen und seine Arbeitsweise als Vorbild zu nehmen. (Fontcuberta 2002: 134)

El que més valora d'aquestes trobades, és l'oportunitat de descobrir qui va ser realment Günter Grass i conèixer la personalitat de l'escriptor:

[...] seine Freundlichkeit im Umgang mit Menschen und seine Geradheit»: Nirgendwo kann man G. Grass so gut kennenlernen wie in seinem Haus, in seiner Umgebung, in seinem Arbeitszimmer, zwischen seinen Büchern, Zeichnungen und Skulpturen [...] ist es wohl selbstverständlich, daß der Übersetzer neben der Bewunderung auch Dankbarkeit empfindet. (Fontcuberta 2002:130)

6. Problemes de traducció

En aquest punt parlarem dels esculls amb els quals ens podem trobar a l'hora de traduir un text. És evident que cada persona és un món i, que, per tant, el que per a un traductor pot ser un problema amb el qual s'ha de passar hores i hores rumiant una solució, per a un altre (amb més experiència o bé amb més agilitat mental) pot resultar un petit entrebanc, que haurà resolt després d'haver-hi donat un parell de voltes. Per aquest motiu, he decidit que convé fer un aclariment per a diferenciar aquests dos conceptes que apareixen tan sovint en el món de la traducció. Per a fer-ho, m'he basat en l'explicació que fa Nord (1999), en la que diferencia un problema de traducció d'una dificultat.

Nord descriu un problema de traducció com un element recurrent en textos determinats i amb el qual tots els traductors d'aquell text (independentment de la seva experiència) tindran dificultats. Per altra banda, considera dificultat aquell element que per a un traductor pot suposar un problema, però que per a un altre no té per què ser-ho. Dins d'aquesta segona categoria es tenen en compte les habilitats i competències individuals de cada traductor. Tant si es tracta de dificultats com si es tracta de problemes, el traductor ha d'analitzar l'element del text i trobar la solució adequada en cada cas.

6.1. Classificació de problemes de traducció

És difícil fer una classificació acurada dels diferents tipus de problemes per tal de poder establir unes categories útils a l'hora d'analitzar-los. Per això, he comparat diversos criteris de classificació d'aquests problemes.

Per una banda, he agafat la proposta de Nord (1989) i d'altres autors que treballen amb aquesta proposta, i que es basen en categories lingüístiques. Nord distingeix quatre grans grups de problemes de traducció:

- 1) **Problemes pragmàtics** (jocs de paraules, per exemple): dins d'aquest grup trobem les referències culturals, que Nord descriu com tot fet relacionat amb una cultura determinada, ja sigui la del text original, la del text meta o bé la d'una tercera.
- 2) **Problemes (inter)culturals**: diferència de convencions comunicatives entre la cultura del text original i la del text meta
- 3) **Problemes lingüístics**: diferència estructural entre el text original i el text meta
- 4) **Convencions formals**: específiques de cada text i variables en cada llengua.

Kautz (2000: 119-126) ha simplificat la classificació de Nord i ha definit tres grans grups de problemes:

1) Problemes pragmàtics

L'autor entén com a problema pragmàtic un element d'una situació comunicativa que difereix entre la llengua del text original i la del text meta. Per exemple:

- La funció del text (que no sempre és la mateixa en les dues llengües)
- L'emissor i el destinatari
- La intenció de l'autor
- La referència local i temporal (que pot afectar elements culturals i que potser cal modificar tenint en compte el lloc de recepció del text)

2) Problemes (inter)culturals

Els textos originals estan basats en una cultura determinada. A l'obra original, doncs, trobem un seguit d'elements que en formen part. La tasca del traductor és "trasplantar" aquests elements introduint-los al text meta.

Aquest tipus de problemes sorgeixen de la diferència fonamental pel que fa els costums de cada cultura, així com les normes i les convencions comunicatives de cada llengua. Aquest tipus de problema és el que tindrem més en compte en aquest treball, ja que l'anàlisi de la traducció de l'obra que farem se centrarà en l'anàlisi i la traducció de les referències culturals (vegeu punt 9.1). En aquest apartat es poden considerar també les convencions dels gèneres textuais (més o menys diferenciades segons la distància entre la cultura del text original i la del text meta) y les convencions formals (signes de puntuació, transcripció de noms, cites, referències bibliogràfiques, etc.)

3) Problemes lingüístics

Es deuen a les diferències estructurals entre el text original i la llengua de la traducció. Dins d'aquest grup l'autor en distingeix tres tipus:

- Problemes lèxics: certes categories lèxiques recurrents en la llengua del text original (com ara l'ús freqüent de substantius, els gerundis de simultaneïtat, etc.) que no s'usen en la llengua del text meta. També formen part d'aquest tipus els falsos amics, així com els dialectes i els subdialectes.
- Problemes sintàctics: aquí es tenen en compte, sobretot, els tipus de frases més habituals en cada llengua. En el cas de l'alemany, l'abundància de les frases intercalades i de relatiu, les passives, etc., que no són tan habituals en d'altres llengües.
- Problemes estilístics: divergència de significat pel que fa a l'ús d'un estil determinat (l'estil utilitzat en certes situacions no és igual en totes les cultures).

Dins d'aquest tercer grup, m'ha semblat interessant afegir un element que segons van Lawick (2009) també és considerat un problema de

traducció. Es tracta de les unitats fraseològiques. Se solen definir com a combinacions constituïdes per almenys dos elements lèxics, amb un significat global no sempre derivable de la suma de significats dels constituents, és a dir, caracteritzades per la idiomaticitat.

La seva freqüència d'ús n'ha comportat una convencionalització. Són memoritzades com a tals i marcades per algunes restriccions formals. La idiomaticitat d'aquestes expressions pot ajudar-nos a detectar-les, ja que la lectura literal sol produir incongruències dins el context.

Per altra banda, tenim la classificació d'Orozco (2012), basada en el procés de traducció, que distingeix quatre grups de problemes de traducció:

- 1) **De comprensió:** Problema que apareix quan no es comprèn un element, ja sigui de caire lingüístic (termes, expressions, estructures sintàctiques, mecanismes de cohesió...) o extralingüístic (elements culturals, terminologia especialitzada, etc.)
- 2) **De transferència:** Problema que apareix quan no s'identifica un element que pot donar lloc a calcs o a interferències en la llengua o cultura meta. Sorgeixen de les diferències estilístiques i morfosintàctiques entre dues llengües.
- 3) **De reexpressió:** Problema que apareix quan no se sap com reexpressar un element que es coneix en la llengua meta. N'hi ha de caire lingüístic: problemes de redacció, de naturalitat, de recursos lèxics o sintàctics, etc.) i d'extralingüístic: problemes per a trobar la tècnica adequada per a explicar, adaptar o substituir elements culturals, enciclopèdics o temàtics.
- 4) **Pragmàtic:** Problema que apareix quan no es té en compte l'encàrrec de traducció i, consegüentment, al lector meta de la traducció. Aquests problemes estan relacionats amb la intenció, les pressuposicions i els elements implícits del text original, així com les característiques del destinatari i del context en el qual es realitza la traducció.

Fent una ullada a aquestes classificacions, veiem que qualsevol factor de text pot representar un problema de traducció. Pel que fa les referències

culturals, veiem que Nord les considera sobretot un problema pragmàtic, mentre que Kautz les considera un problema específic i per a Orozco són un problema de comprensió extralingüístic. Per tant, malgrat que cada un els classifica d'una manera diferent, podem concloure que les referències culturals són un problema específic per al traductor.

7. La cultura i les referències culturals en la traducció

En aquest apartat veurem per què els elements culturals són tan importants en la traducció. “Elements culturals” i “referències culturals”, són utilitzats com a sinònims en molts casos. També trobem autors que fan servir els termes “culturema” o “esquema”. En aquest treball utilitzarem el terme “referència cultural”.

Primer de tot cal aclarir que no hi ha una definició unànime de “referència cultural”. Diversos teòrics de la traducció han proposat definicions de referència cultural.

González Davies i Scot-Tennent (2005: 116) consideren com a referència cultural qualsevol manifestació (textual, verbal, no verbal, etc.) atribuïble a una comunitat determinada.

Elisabeth Markstein (1998) va més enllà i afegeix que una referència cultural, a més de qualsevol element que faci referència a la cultura, a la història, o a la política d'una societat determinada, és un portador d'identitat nacional, ètnic i/o cultural que s'atribueix a un determinat país o a una determinada regió.

Veiem, doncs, que es tracta d'un terme molt utilitzat en el món de la traducció i, malgrat les diferències de matisos que poden trobar-se en les seves definicions, se sobreentén que inclou tot allò que forma part d'una cultura determinada. Podríem dir, doncs, que una referència cultural és tot element característic d'una cultura o d'una ideologia, ja sigui un objecte, un acte comunicatiu específic, una idea, etc. En molts casos és fruit d'un estereotip. Tot i així, aporta informacions cognitives i representacions associades a la cultura en

qüestió. Per aquest motiu, és molt important conèixer el significat d'aquestes referències culturals. A l'hora de traduir-les, cal tenir molt present que la connotació varia segons el context. Un element que per a una cultura pot ser insignificant, per a una altra pot tenir una connotació molt diferent. El simple gest d'assentir amb el cap, per exemple, per a un alemany serà sinònim de dir que sí, mentre que per a un búlgar voldrà dir el contrari.

Tal com diu Snell-Hornby (1998), el traductor també exerceix la funció de mediador cultural i té com a missió fer arribar el missatge a la cultura receptora, adaptant-se al context d'aquesta cultura: [...] der Translator ist nicht nur Sprach- sondern auch Kulturmittler, er ist nicht nur Mittler, sondern auch eigenständig kreativ tätig" (1998: 37).

Segons això la missió del traductor és posar a disposició del lector els elements necessaris perquè pugui construir els esquemes adequats al seu context, valorant el grau d'interferència necessari en cada cas. Durant el procés de traducció, introduirà les referències culturals al text meta fent servir les tècniques de traducció que veurem més endavant (veure apartat 8), de tal manera que siguin entenedores per al lector.

Les tècniques que faci servir el traductor varien en cada cas, tenint en compte, entre d'altres, el receptor i la funció del text meta. En alguns casos n'hi haurà prou amb una petita explicació del terme en qüestió amb una nota a peu de pàgina (un glossari al final, si es tracta d'un text amb una gran quantitat de referències culturals), en d'altres, el traductor optarà per una adaptació del fragment. Aquesta adaptació resultarà més o menys difícil en funció de la distància existent entre la cultura del text original i la del text meta, a més a més de les normes i/o convencions de cada (con)text en concret. Per això, el traductor, a més de la competència lingüística, necessita la competència cultural. Aquesta competència es pot definir com la capacitat d'un traductor per a traslladar, de la manera més natural possible/amb la mínima alteració possible, elements propis de la cultura del text original al text meta, adaptant-se a les convencions establertes pel que fa al tractament de les referències culturals en la llengua de la cultura meta.

7.1 Classificació de referències culturals

Les referències culturals estan considerades com un problema pràctic de traducció, per les dificultats que presenten. D'entrada, no és fàcil determinar fins a quin punt un fenomen i, conseqüentment, una referència cultural, és específic d'una cultura o no. A més, no hi ha un consens pel que fa a les categories de referències culturals. Per a fer una classificació d'elements que poden ser considerats referents culturals, utilitzaré una adaptació de la classificació d'Igareda (2011), que distingeix 5 grups:

Categorització temàtica	Categorització per àmbits	Subcategories
1. Medi natural	1. Geografia / topografia	Muntanyes, rius, mars
	2. Meteorologia	Temps, clima, temperatura, color, llum
	3. Biologia	Flora, fauna (domèstica / salvatge), relació amb els animals (tracte, noms)
	4. Ésser humà	Descripcions físiques, parts /funcions de cos
2. Història	1. Edificis històrics	Monuments, castells, ponts, ruïnes, patrimoni cultural
	2. Fets històrics	Esdeveniments, dates
	3. Personalitats	Autors, polítics, reis i reines (reals o ficticis), noms propis
3. Estructura social	1. Organització social i política	Institucions, sistema electoral, ideologia (popular) i actituds, sistema polític i legal, laboral, religions, etc.
	2. Relacions personals	Parentiu, amistat, grups socials, relacions familiars, sistema de parentiu, tracte entre persones, cortesia, valors morals, valors estètics, símbols d'estatus, rituals i protocols, feines domèstiques
	3. Art	Música (títols de cançons), pintura (obres), arquitectura, dansa, arts plàstiques, teatre, cinema, literatura
4. Univers cultural	1. Creences i costums	Edificis religiosos, ritus, festes, celebracions folklòriques, oracions, expressions, Déus i mitologia; creences (populars) i pensaments, tabús, organització del temps, etc.
	2. Educació	Sistema educatiu, plans d'estudi i elements relacionats
	3. Mitjans de comunicació	Programes de televisió, emissores de ràdio, títols de publicació, pàgines web, arts gràfiques
	4. Alimentació	Menjar i beure (restauració)
	5. Indumentària	Roba, complements, joies, etc.
	6. Tecnologia	Motors, ordinadors, màquines
	7. Moneda i unitats de mesura	Divisa, unitats de pes i de distància

5. Elements lingüístics	1. Llenguatge col·loquial, sociolectes i idiolectes	<i>Slang</i> , col·loquialismes, préstecs lingüístics, paraulotes, blasfèmies, noms amb un significat addicional, insults.
	2. Temps verbals i verbs determinats	Marcadors discursius, normes i rutines discursives, maneres de tancar i interrompre el diàleg, intensificació, deixis i interjeccions
	3. Expressions lingüístiques	Proverbis, expressions fixes, unitats fraseològiques, clisés, jocs de paraules, refranys i frases fetes, arcaïsmes, al·lusions, associacions simbòliques i ideològiques, humor, metàfores, onomatopeies, etc.

Evidentment aquesta classificació no és tancada ni absoluta. És molt possible que a l'hora de classificar una referència cultural ens trobem que formi part de dos grups o bé que no formi part de cap. De totes maneres, cal remarcar que, en general, aquestes classificacions les fem servir quan analitzem traduccions, gairebé mai quan traduïm, com a mínim explícitament.

8. Tècniques de traducció de referències culturals

L'obra que analitzarem en aquest treball està plena de referències culturals. En aquest punt tractarem les diverses tècniques que podem fer servir a l'hora de traduir les referències culturals.

El primer que cal fer és detectar el problema que planteja la referència cultural en qüestió i valorar què podem fer per a solucionar-lo. Tot i que en el moment de traduir no la tenim tant present, quan analitzem traduccions tenim en compte la classificació anterior (vegeu 7.1) per a veure quin tipus de tècniques ha fet servir el traductor per a fer front al problema de les referències culturals.

A continuació presento la meua pròpia classificació. Per elaborar-la he tingut en compte les següents fonts: van Lawick (2009: 100-103) i Marco (2004).

- A) **Manlleu:** integració d'una paraula o expressió d'una altra llengua sense modificar-la. Pot ser pur o naturalitzat (adaptat a l'ortografia, fonètica i

morfologia de la llengua receptora). És una tècnica molt utilitzada en termes esportius (ex. *futbol* o *basquetbol*).

- B) **Calc:** manteniment de la forma o del significat d'una unitat textual. Hi ha calcs estructurals convencionalitzats per l'ús (també anomenats equivalents encunyats).
- C) **Transposició:** traducció que implica un canvi de la categoria gramatical d'una unitat lèxica respecte a l'original, però respectant-ne el contingut informatiu. En serien exemples el trasllat d'un adjectiu per un substantiu o el d'un substantiu per un verb.
- D) **Modulació:** canvi d'enfocament en la formulació respecte a l'original, que n'afecta el contingut literal, per raons idiomàtiques, perquè es busca una expressió natural en la llengua meta, o per raons pragmàtiques associades a situacions concretes, com determinats cartells de prohibició, o com algunes fórmules emprades habitualment en gèneres textuais concrets (ex: l'inici prototípic dels contes).
- E) **Descripció:** reemplaçament d'una expressió per l'explicació de que al·ludeix les seves característiques externes i/o la funció que fa. Per exemple *Duden* descrit com el diccionari de la llengua alemanya.
- F) **Generalització:** ús d'un hiperònim o d'una expressió més general (ex: traduir *pastor alemany* per *gos*)
- G) **Particularització:** ús d'hipònims o expressions més concretes (ex: traduir *Zug* per *tren de rodalies*).
- H) **Amplificació:** explicitació d'elements conceptuals implícits en el text original, afegint informació al text meta. (ex: *Bundestag* per *Bundestag* o *Parlament Alemany*).
- I) **Condensació:** eliminació d'elements portadors d'informació evident pel lector del text meta. Sol ser el cas d'elements culturals típics de la cultura del text meta tractats en el text original. (Ex: traduir *das Museum für Moderne Kunst Reina Sofia in Madrid* per *el museu Reina Sofia*).
- J) **Equivalent cultural:** reemplaçament de referències culturals del text original per d'altres de la cultura meta (ex: traduir *Alexanderplatz* per

Plaça de Catalunya), o bé substituint un acudit de difícil comprensió per un altre amb la mateixa funció en la llengua meta.

- K) **Equivalent encunyat**: utilització d'un terme o una expressió reconeguda (pel diccionari o per l'ús lingüístic) com a equivalent en la llengua meta. Pot implicar l'ús d'algunes de les tècniques ja comentades, com el préstec, el calc o l'adaptació.

Cal tenir en compte que cap tipus de referència cultural està lligada a una tècnica de traducció determinada. Dins d'aquesta classificació de tècniques, també entra en joc la tendència d'intervenció del traductor pel que fa al grau d'acostament al lector del text meta. Depenent de la tendència del traductor, farà servir unes tècniques o unes altres.

Les decisions que ha pres el traductor pel que fa a les tècniques utilitzades a l'hora de traslladar el missatge del text original queden plasmades al text meta i, al mateix temps, marquen la tendència d'aproximació del lector a la cultura d'arribada.

Generalment podem distingir entre dues tendències literàries oposades pel que fa a l'aproximació del lector del text meta a l'original: l'estrangerització i la domesticació (Venuti 1995). Entenem per estrangerització la tendència del traductor perquè el lector del text meta es familiaritzi tant com pugui amb "l'alteritat" dels elements de la cultura del text original. Per altra banda, la domesticació consisteix en fer que els elements de la cultura del text original resultin el més familiar possible al lector del text meta (canviant un menjar típic de la cultura del text original per un altre de molt típic de la cultura del text meta, per exemple).

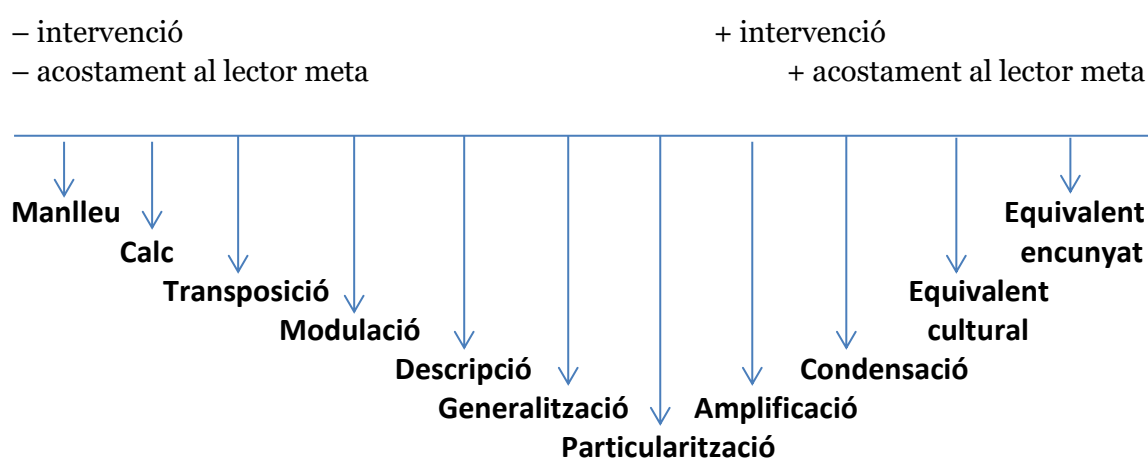
Basant-nos en la classificació de Molina i d'Hurtado Albir (2002), distingim dues tendències traductològiques pel que fa a la intervenció en la traducció respecte al text original:

- a) Tècniques que s'allunyen del text original, i que per tant serien domesticadores: adaptacions, descripcions, generalitzacions, particularitzacions, modulacions, substitucions, amplificacions i paràfrasi.

b) Tècniques que s'apropen al text original, i que per tant serien estrangeritzadores: calcs, transposicions, equivalents encunyats, manlleus.

Per a fer-ho més visual, he adaptat l'esquema de Marco (2004) que il·lustra el grau d'acostament al lector meta, de menys a més, (d'esquerra a dreta) per part del traductor:

TAULA 1 (adaptat de Marco, 2004)



Cal tenir en compte que el grau d'aproximació del lector al text original no depèn exclusivament del traductor, sinó que també hi tenen a veure les convencions en la cultura del text meta.

9. Les referències culturals de l'obra *Im Krebsgang*

En aquest punt farem una classificació de les referències culturals de l'obra que m'han semblat més interessants d'analitzar. Al mateix temps comentarem les tècniques de traducció que ha fet servir Joan Fontcuberta a l'hora de traduir-les a la nostra llengua.

Com he mencionat en punts anteriors, Grass va ser sempre un crític de la història del seu país (i d'Europa en general) i no trobem cap novel·la seva on la història i la seva opinió al respecte passin desapercebudes.

Els estudiosos de l'obra de Grass han constatat que darrere de cada obra de l'autor s'hi amaga una crítica (manifestada amb conseqüències iròniques o dramàtiques) a la societat alemanya. A *Una llarga història*, per exemple, l'autor criticava (irònicament) la reunificació d'Alemanya. *El meu segle* és un atac subtil a les lluites polítiques de l'Europa del segle passat.

L'obra que analitzem en aquest treball no és una excepció. A Com els crancs Grass es va cuidar de plasmar les seves idees i la seva posició respecte de l'actitud del poble alemany durant i després de la Segona Guerra Mundial a través dels seus personatges.

Posa sal a la ferida del nazisme fent al·lusió a molts dels esdeveniments de l'època que queden reflectits a l'obra. Fa una crítica subtil al silenci que han guardat els alemanys durant tots aquests anys i de les conseqüències que han repercutit, directament o indirectament, en la vida de les generacions futures.

Per aquest motiu, en aquest treball he decidit centrar la meva anàlisi de les referències culturals en les que tenen a veure amb fenòmens relacionats amb el nazisme.

9.1. Anàlisi de la traducció de les referències culturals

Per a elaborar aquest apartat, el que he fet un cop llegides les dues obres (l'original i la traducció), ha sigut marcar les referències culturals referents al nazisme. Un cop fet això, el següent pas ha sigut posar-les en una taula. Per a fer la classificació de les referències culturals, m'he basat en la taula d'Igareda (veure punt 7.1). Un cop classificades, he mirat la llista de tècniques de traducció que havia confeccionat per a aquest treball (veure punt 8.) i paral·lelament he elaborat una taula que relaciona els tipus de referències culturals amb les tècniques de traducció específiques (veure annex).

He seleccionat alguns exemples de cadascuna de les categories per analitzar-los i mirar d'extreure alguns trets constants en les decisions del traductor.

- 1) Medi natural
- 2) Història
- 3) Estructura social

- 4) Univers cultural
- 5) Aspectes lingüístics

Del primer grup no n'he trobat cap.

2. Història

D'aquest grup he seleccionat dos fets històrics:

Exemple 1: Esdeveniment

Am 30. Januar begann, (...) so zwölf Jahre nach der Machtergreifung , (...) (S. 11)	El 30 de gener de 1945, (...) dotze anys després de la presa del poder , (...) (p.10)
--	--

Exemple 2: Esdeveniment

Die Reichskristallnacht (S.31)	La nit dels vidres trencats (p.28)
--	---

Dins d'aquest grup veiem que en el primer exemple, el traductor ha optat pel **calc**. Tot i que *die Machtergreifung*, en principi, no té cap connotació nazi, en el context de l'obra s'utilitza per a designar la pujada al poder de Hitler.

En la nostra llengua tampoc no hi ha cap equivalent per a referir-nos a aquest fet, per tant, Fontcuberta va decidir traduir-ho literalment (tendència d'allunyament envers el lector).

En el segon, en canvi, ha seguit la convenció establerta per aquest fet històric fent servir un **equivalent cultural** (tendència d'apropament del lector), ja que en la nostra llengua parlem de *la nit dels vidres trencats* quan ens referim als esdeveniments que van passar durant la nit del 9 al 10 de novembre de 1938, en la qual els soldats de les SA van trencar els aparadors dels negocis jueus, van cremar unes 300 sinagogues, van profanar cementiris, van detenir

entre vint-i-cinc i trenta mil jueus i assassinar-ne més de 90, perquè els consideraven els causants de tots els problemes dels alemanys.

3. Estructura social

D'aquest grup tenim bastants exemples. La majoria són noms d'institucions:

Exemple 3: Institució

Die Partei (S.10)	El Partit [en majúscula] (p.10)
--------------------------	---

Exemple 4: Institució

Der Verein " Kraft durch Freude "(S.29)	Associació Força amb Alegria (p.25)
--	--

En aquests dos casos el traductor ha optat pel **calc**. Ha traduït els noms de les institucions paraula per paraula.

En l'exemple 1, ha fet una traducció literal de l'alemany, ja que quan el lector català llegeix *El Partit* (en majúscula) en una novel·la en la qual es parla del nazisme automàticament l'associa amb el partit nacionalsocialista (el de Hitler).

Pel que fa a l'exemple 2, també ha optat pel calc, ja que aquesta associació no té cap equivalent en la nostra llengua.

Exemple 5: Institució

NSDAP	NSDAP (Partit Nacionalsocialista Alemany del Treball) (p.10)
--------------	--

En aquest exemple, a més a més d'un **calc** pel que fa al desenvolupament de la sigla, hi trobem un **manlleu** (les sigles en alemany del Partit Nationalsocialista Alemany). El traductor ha decidit deixar-les en l'idioma original, optant per la tendència d'allunyament envers el lector.

Exemple 6: Institució

Hitlerjugend und des Bundes Deutscher Mädel , kurz BDM (S.23)	Les Joventuts hitlerianes i la Lliga de Noies alemanyes (BDM) (p.20)
--	---

En aquest altre exemple veiem un **calc** pel que fa al nom de la institució, però un **manlleu** pel que fa a la sigla (l'ha deixada en alemany), fent servir també una tendència d'allunyament envers el lector.

Exemple 7: Institució

(...) er als Arbeiter und Parteigenosse, sie als Mitglied der NS-Frauenschaft (...)(S. 33)	(...) ell com a obrer i membre del partit, ella com a membre de la secció femenina del partit nacionalsocialista (...) (p.29)
--	---

En aquest cas el traductor ha optat per fer una **modulació** de *NS-Frauenschaft*.

Ha traduït *Frauenschaft* per *secció femenina* i ha aclarit el concepte de *NS* (*nationalsozialistische*) fent una traducció literal de les sigles (nacionalsocialista).

Aquí veiem una tendència d'apropament del text envers el lector.

Exemple 8: Institució

(...) durch Einheiten der Wehrmacht (S. 83)	(...)per unitats de la <i>wehrmacht</i> (p. 74)
---	---

Aquí Fontcuberta ha fet servir un **manlleu** estandarditzat en la nostra llengua.

Exemple 9: Terme amb associació ideològica

(...) “Heute vor 12 Jahren, am 30. Januar 1933, einem wahrhaft historischen Tag, hat mir die Vorsehung das Schicksal des deutschen Volkes in die Hand gelegt”. (S.119)	(...) “Avui fa 12 anys, el 30 de gener de 1933, un dia veritablement històric, la Providència em va confiar el destí del poble alemany ”. (p. 104)
---	---

Exemple 10: Expressió amb associació ideològica

“ Gelebt für die Bewegung – Gemeuchelt von Juden – Gestorben für Deutschland ” (S.171)	“ Viscut per al moviment- assassinat pels jueus- mort per Alemanya ”. (p. 151)
--	---

En aquests dos últims exemples de termes i d'expressions amb associació ideològica el traductor també ha fet servir la tècnica del **calc**.

Fent una ullada a tots aquests exemples veiem que el traductor no ha utilitzat la mateixa tècnica per a traduir tots els noms de les institucions. No obstant, podem concloure que les tècniques més utilitzades per Fontcuberta per a traduir-les són (de més a menys freqüència) el **calc**, el **manlleu** i la **modulació**.

En la majoria dels casos, doncs, la tendència és d'allunyament envers el lector.

4. Univers cultural

D'aquest grup trobem els exemples següents:

Exemple 11: Pàgina web/Nom amb significat addicional

<u>www.blutzeuge.de</u> (S.8)	<u>www.blutzeuge(màrtirs).de</u> (p. 8)
--	---

En aquest exemple tenim una pàgina web, el nom de la qual té un significat addicional. Fent una cerca al *Duden* online he vist que la paraula *Blutzeuge* ² va ser introduïda al diccionari l'any 1941 (durant el règim nazi). Anteriorment, s'havia fet servir el terme *Märtyrer*. Per tant, no és casualitat que Grass fes servir aquesta paraula per a donar nom a aquesta pàgina web.

Pel que fa a la traducció, Fontcuberta ha decidit deixar el nom original en alemany de la pàgina web, però aclarint el significat de *Blutzeuge* mitjançant un **calc** i un **equivalent encunyat**.

Pel que fa a la tendència traductològica, en aquest exemple trobem les dues simultàniament. Per una banda, ha fet servir una tendència d'allunyament envers el lector deixant el nom de la pàgina web en l'idioma original. Per l'altra, ha fet servir una tendència d'apropament envers el lector, fent una traducció (entre parèntesi) al català del terme *Blutzeuge*.

Exemple 12: Títol de publicació

Das von Gustloff herausgegebene Parteiblatt “ Der Reichsdeutsche ” (S.25)	L'òrgan del Partit publicat per Gustloff, el Reichshdeutsche (p.22)
---	---

Aquí ha utilitzat ha utilitzat un **manlleu** fent servir una tendència d'allunyament envers el lector.

² <http://www.duden.de/rechtschreibung/Blutzeuge>

Exemple 13: Cançó

(...) denn bei der Suche nach vergleichbarer Größe fiel ihnen immer nur jener Oberblutzeuge ein, der einem Lied zum Namen vorholten hatte, das bei offiziellen Anlässen - es fanden sich viele - gleich nach dem Deutschlandlied gespielt und gesungen wurde: "Die Fahnehoch..." (S.34)	(...) tot cercant alguna celebritat que els servís de comparació, no se'ls acudia ningú més que aquell supermàrtir Horst Wessel que havia donat nom a una cançó interpretada i cantada en ocasions oficials –i n'hi havia moltes- després de l'himne nacional alemany : "Banderes al vent, serrades les files, desfilen les SA amb pas segur... " (p.30-31)
--	--

En aquest cas, per a donar una mica més de context al lector, ha traduït un tros més de cançó. A més, ha introduït el nom de Horst Wessel. També ha especificat que *Deutschlandlied* era el que en aquella època era l'himne nacional alemany.

Pel que fa a la tècnica de traducció, ha fet servir l'**amplificació** i una tendència clara d'apropament envers el lector.

Exemple 14: Roba i complements

Bekleidet mit der Hakenkreuzfahne (...) Der Ehrendolch , die Armbinde und die SA-Mütze des Toten zum Stilleben geordnet (S.34)	El fèretre, recobert amb la bandera de la creu gammada (...) L'espasí, el braçal i la gorra de SA del difunt (p.31)
--	---

En aquest cas ha decidit traduir mot a mot cadascun dels complements i peces de roba (**calc**), deixant les sigles de les SA en alemany i fent servir una tendència d'allunyament envers el lector.

Exemple 15: Títol de cançó i noms amb significat addicional

Sogar den Preußichen Grenadiermarsch , der beim Festmachen der Gustloff und der Ley an Hamburgs Überseebrücke geschmettert wurde, hatte er mit allem Tschingderassassa als Notenbild auf seine Website gestellt. (S.72)	Fins i tot va penjar a la seva pàgina web la partitura de la marxa dels granaders prussiana , que amb tots els seus pam-patam-xim-xim, que va retrunyir en el moment que el Gustloff i el Ley van amarrar al moll internacional d'Hamburg. (p. 64)
--	---

Aquí tenim dos elements de l'univers cultural (art), noms amb significat addicional i un element lingüístic (onomatopeia). Analitzarem aquest últim més endavant (veure grup 5: Aspectes lingüístics).

En aquest cas també ha optat pel **calc** per a traduir el títol de la cançó.

Exemple 16: Mitjà de comunicació

Hitlers Rede an sein Volk... deutschen Rundfunk (...)(S.119)	El discurs de Hitler al seu poble va ser retransmès per Ràdio Gran Alemanya (...)(p. 104)
--	---

En aquest exemple també veiem que el traductor ha optat per un **calc** i una **amplificació** pel que fa a la traducció de l'emissora de ràdio.

Fent una ullada a les tècniques que ha fet servir el traductor a l'hora de traduir les referències culturals d'aquest grup, podem arribar a la conclusió que el traductor ha fet servir un **calc** sempre que ha pogut. En alguns casos ha fet una conuinació de calc i alguna altra tècnica perquè la traducció fos més entenedora.

Pel que fa a les tendències traductològiques, podem afirmar que en la majoria dels casos també ha fet servir una tendència estrangeritzadora. No obstant això, ha tingut en compte la dificultat de comprensió de la referència cultural del text original pel lector del text meta.

5. Aspectes lingüístics

D'aquest grup trobem els exemples següents:

Exemple 17: Títol

Im Krebsgang	Com els crancs
---------------------	-----------------------

Només el títol ja amaga un significat que el lector (tant de l'original en alemany, com de la traducció al català) no entén fins que no ha acabat de llegir l'obra.

Per a traduir el títol, Fontcuberta havia de buscar una expressió idiomàtica equivalent en català, que tingués el mateix sentit que li havia donat Grass al de la seva obra original. Va poder optar per la **modulació**, ja que, en català, l'expressió “com els crancs” té el mateix significat que, en alemany *Im Krebsgang*. En totes dues llengües vol dir anar marxa enrere. Darrere d'aquesta expressió, però, s'hi amaga un significat que va molt més enllà de la naturalesa d'un crustaci.

M'ha semblat interessant i molt encertada la interpretació de Joan Agut sobre el significat del títol i la intenció de la novel·la:

“Movent-se enrere per anar endavant, Günter Grass passa comptes al passat del seu país, que en alguns aspectes és mitificat per les noves generacions d'ultradreta, personificades en la figura de Konny”. (Agut, 2003. Diari AVUI).

Exceptuant el títol, he agrupat les referències culturals que he seleccionat per analitzar d'aquesta obra segons els 5 grans grups de la taula anterior (veure punt 5. Classificació de referències culturals):

Exemple 18: Unitat fraseològica

Mehr zum Lachen als zum Kotzen (S.8)	Feia més riure que fàstic (p.8)
---	--

En aquest exemple Fontcuberta ha optat per traduir aquesta unitat fraseològica fent servir un **equivalent cultural**, per a fer-ho entenedor per al lector del text meta (tendència d'apropament envers el lector).

Exemple 19: Associació ideològica

Ihrer völkischen Gesinnung (S.9)	Els seus sentiments nacionalsocialistes (p.9)
--	--

En aquest cas ha fet servir una **particularització**. En alemany el terme *Volk* té una connotació que el traductor ha volgut plasmar en el text meta, fent servir així una tendència d'apropament al lector.

Exemple 20: Terme amb associació simbòlica

Auf jemanden vereidigt, den sich die Vorsehung als Führer ausgedacht hatte (S. 10)	Va prestar jurament a algú que la Providència s'havia inventat com a führer (p.10)
---	---

El terme führer (en minúscula i sense cursiva, però mantenint el nom de l'idioma del text original) està acceptat en la nostra llengua per a designar Adolf Hitler. És per això que el traductor ha optat per fer servir la tècnica del **manlleu** per a fer la traducció d'aquest fragment, ja que qualsevol lector del text meta sabrà a qui es fa referència quan ho llegeixi.

Aquí el traductor ha aplicat una tendència d'allunyament envers el lector del text meta.

Exemple 21: Expressió amb associació ideològica

Die Lösung der Judenfrage (S.27)	La solució de la qüestió jueva (p.24)
--	---

Aquí ha decidit traduir mot a mot (calc), ja que l'ambigüitat pel que fa al significat d'aquesta construcció existeix també en l'idioma original (tendència d'allunyament envers el lector). No obstant, sabent en quin context passen els esdeveniments, podem deduir que amb “la solució” es refereix a l'extermini dels jueus.

Exemple 22: Divisa i joc de paraules

Nur vierzig Reichsmark kostete die Freude durch Kraft (S.39)	Tan sols quaranta marcs costava l'alegria amb força (p. 35)
--	---

En aquest exemple tenim un element de l'univers cultural (divisa) i un element lingüístic (joc de paraules).

El traductor ha fet servir una omisió (no especifica que és el marc del Reich). Pel que fa al joc de paraules, ha decidit mantenir-lo mitjançant un calc, ja que té el mateix sentit que en el text original (tendència d'allunyament envers al lector).

Exemple 23: Expressions amb associació ideològica

“Der jüdische Meuchelmörder ” (S.35); “ jüdischversippten Plutokratie ” (S.82); “ Schweinejuden ” (S.83)	“El vil assassí jueu” (p.31) “ plutocràcia emparentada de jueus ” “ porcs jueus ” (p.74)
---	---

En aquest exemple també ha fet servir la tècnica del calc (tendència d'allunyament envers el lector del text meta).

Aquestes expressions es van començar a fer servir durant l'època nazi. Avui en dia s'associen a una conducta racista.

Exemple 24: Onomatopeia

Sogar den Preußichen Grenadiermarsch, der beim Festmachen der Gustloff und der Ley an Hamburgs Überseebrücke geschmettert wurde, hatte er mit allem Tschingderassassa als Notenbild auf seine Website gestellt. (S.72)	Fins i tot va penjar a la seva pàgina web la partitura de la marxa dels granaders prussiana , que amb tots els seus pam-patam-xim-xim , que va retrunyir en el moment que el Gustloff i el Ley van amarrar al moll internacional d'Hamburg. (p. 64)
---	---

Per a traduir l'onomatopeia, el traductor ha optat per fer servir un **equivalent cultural** (tendència d'apropament envers el lector).

Dins d'aquest grup també hi ha varietat pel que fa a les tècniques de traducció. El que sí que podem veure, però, és que les dues primeres segueixen una tendència d'aproximació envers el lector i les tres darreres la segueixen d'allunyament envers el lector. La primera és una unitat fraseològica, que el traductor ha decidit traduir fent servir un **equivalent cultural**. Això té una lògica bastant senzilla. Si ho hagués traduït literalment, el lector segurament no hauria entès el sentit, ja que és una expressió fixa en alemany. Per això, ha decidit traduir-ho per una expressió fixa en català. En la segona ha fet servir una **particularització**, per a donar a entendre al lector que els seus sentiments no eren envers la societat (tal i com ho diu en el text original), sinó envers al règim (nacionalsocialista). Pel que fa a les tres darreres, Fontcuberta ha fer servir una tendència d'allunyament envers el lector.

Un cop vistos aquests exemples de traducció de referències cultural, podem concloure que, en la majoria dels casos, Fontcuberta segueix una tendència d'allunyament envers el lector. Fa servir molts calcs, manlleus i alguna omissió. Confia en els coneixements generals del lector del text meta. No obstant, si veu que hi ha alguna cosa que pot causar dificultat de comprensió, opta per fer servir tècniques més aproximadores del text envers el lector (modulacions, particularitzacions i equivalents culturals).

10. Conclusions

Un cop acabada la redacció del treball, puc afirmar que m'he quedat bastant sorpresa pel que fa la traducció de Joan Fontcuberta. Concretament per la seva tendència traductològica.

Abans de decidir el tema del meu Treball de fi de grau no havia llegit la traducció al català de l'obra *Im Krebsgang*. Per aquest motiu, per a fer una bona anàlisi de la traducció de les referències culturals, vaig optar per fer una lectura paral·lela de la novel·la original i de la traducció. Va ser una experiència molt interessant. Mentre feia aquesta lectura paral·lela em vaig adonar de la quantitat de matisos que m'havien passat per alt quan vaig llegir només l'obra original. Matisos que, entenent l'idioma original de l'obra i tenint coneixements tant de la història d'Alemanya com del context social d'aquest país durant la Segona Guerra Mundial, no consideres rellevants. Tampoc era conscient de fins a quin punt aquests matisos poden suposar un problema a l'hora de traduir-los. Tots aquest matisos eren referències culturals, la majoria dels quals feien referència al nazisme. És per aquest motiu que vaig decidir centrar-me en aquest tipus de referències culturals.

A l'hora d'analitzar la traducció em vaig adonar que encara em queda molt per aprendre d'aquest context social. Va ser comentant la traducció d'aquestes referències culturals amb la meva tutora quan vaig veure que la majoria d'aquests matisos que m'havien passat per alt tenien una connotació social generacional.

Mentre feia una segona lectura per a seleccionar les referències culturals que analitzaria més tard, m'anava fixant amb les tècniques de traducció que el traductor havia fet servir a l'hora de traduir les referències culturals i les anava classificant en la taula que veureu a l'annex. Aquesta va ser la part més llarga, però alhora més entretinguda de tot el treball.

Un cop acabada la lectura vaig concloure que la tendència estàndar de Fontcuberta és l'estrangeritzadora (d'allunyament del lector del text meta). És la

que fa servir en la majoria dels casos, sempre i quant aquesta tendència no suposi un problema de comprensió per al lector del text meta.

Pel que fa a la relació de les tècniques de traducció amb els tipus de referències culturals, no he pogut trobar cap fórmula exacta. Tot i que puc afirmar que en la majoria dels casos el traductor opta per fer servir un calc, no hi ha hagut cap tècnica que hagi coincidit el 100% dels casos amb la traducció d'un tipus de referència cultural en concret. Tenint en compte el que he esmentat al paràgraf anterior, he conclòs que, tot i que majoritàriament Fontcuberta opta per la traducció literal, la tècnica de traducció que utilitza depèn del grau de dificultat que comporta una referència cultural, partint de la base que la seva tendència és l'estrangeritzadora. Dit d'altra manera, si considera que fent servir una tècnica d'aquest tipus causarà confusió o incomprensió al lector del text meta, opta per a fer-ne servir una de més aproximació. Si, per altra banda, considera que fent servir una tècnica d'aquest tipus el lector podrà seguir el fil de la novel·la sense problemes, opta per aquest tipus de tècnica.

11. Bibliografia

Bernhardt, Rüdiger (2008): *Erläuterungen zu Günter Grass, Im Krebsgang*.
Hollfeld: C. Bange Verlag GmbH

Format: PDF - für PC/Laptop und mobile Endgeräte - Adobe Digital Editions

Biografías y vidas. La enciclopedia biográfica en línea (2004-2016) *Günter Grass* <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/g/grass.htm> [Consulta: 15 noviembre 2015]

Delabastita, Dirk (1994). *Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies*. *Target* 6:2. 223–243.

Delabastita, Dirk (1997): *Traductio. Essays on Punning and Translation. Manchester and Namur*. St. Jerome and Presses Universitaires de Namur.

Grass, Günter (1999): *Artículos y opiniones*. Barcelona: Galaxia Gutenberg; Círculo de Lectores.

Grass, Günter (2002): *Im Krebsgang*. Göttingen: Steidl.

Grass, Günter (2003): *Com els crancs* (traducció de Joan Fontcuberta).
Barcelona: Edicions 62.

Katan, D. (1999): *Translating Culture, an Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Kautz, Ulrich (2000): *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*.
München: Iudicium Verlag GmbH

Orozco, Mariana (2012): *Metodología de la traducción directa del inglés al español. Materiales didácticos para traducción general y especializada*.
Granada: Comares.

Marco, Josep (2004). « Les tècniques de traducció (dels referents culturals): retorn per a quedar-nos-hi ». *Quaderns. Revista de traducció* 11, 2004 129-149

Snell-Hornby, M., Hönig, H. G., Kussmaul, P., & Schmitt, P. A. (Eds.).
(2006). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg

Torre, Esteban (1994): *Teoría de la traducción literaria*. Madrid: Síntesis.

Van Lawick, Heike (2009): *Manual de traducció alemany-català*. Eumo Editorial

Venuti, L. (1995). *The Translator's invisibility: a history of translation*. London [etc.]: Routledge.

Viquipèdia (2015). *Günter Grass*
https://ca.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCnter_Grass [Consulta 15 novembre 2015]

Vormweg, Heinrich: Günter Grass (2002): *Reinbek bei Hamburg*. Rowohlt-Taschenbuch.

Wolff, Rudolph (1985): *Werk und Wirkung*. Bonn: Bouvier.

[s.a.] BBC Mundo. (2015) *Adiós a Günter Grass, la conciencia crítica de la Alemania de posguerra*
http://www.bbc.com/mundo/ultimas_noticias/2015/04/150413_gunter_grass_muerte_men [Consulta: 4 desembre 2015]

[s.a.] El País (2006). *Entrevista a Günter Grass*
http://elpais.com/diario/2006/09/10/cultura/1157839201_850215.html
[Consulta: 20 maig 2016]

12. Agraïments

A la Doctora Marisa Presas Corbella, la meva tutora del Treball de fi de Grau, per la seva professionalitat, la predisposició que ha tingut des del primer moment, l'exigència i la rigurositat amb les entregues i sobretot per la confiança que m'ha demostrat al llarg del treball.

A l'Emmanuel Doerr, per haver aportat tant en la meva trajectòria amb la llengua alemanya i per haver-me fet conèixer Günter Grass.

13. Annex

TRADUCCIÓ DE REFERÈNCIES CUTURALS			
REFERÈNCIA CULTURAL	TEXT ORIGINAL	TEXT META	TÈCNICA DE TRADUCCIÓ
<i>Cliché</i> (Expressió lingüística)	Im Krebsgang [títol]	Com els crancs [títol]	Modulació
Pàgina web (Mitjà de comunicació) / Nom amb significat addicional (Expressió lingüística)	www.blutzeuge.de (S.8)	www.blutzeuge(màrtirs).de (p. 8)	Calc + equivalent encunyat
Unitat fraseològica (Expressió lingüística)	Mehr zum Lachen als zum Kotzen (S.8)	Feia més riure que fàstic (p.8)	Equivalent cultural
Institució (Organització social i política)	Schweriner Lebensversicherungsbank (S.9)	Banc d'Assegurances de Vida de Schwerin (p.9)	Calc
Associació ideològica (Expressió lingüística)	Ihrer völkischen Gesinnung (S.9)	Els seus sentiments nacionalsocialistes (p.9)	Particularització
Terme amb associació simbòlica (Expressió lingüística)	Die Partei (S.10)	El Partit [en majúscula] (p.10)	Calc
Terme amb associació simbòlica (Expressió lingüística)	Auf jemanden vereidigt, den sich die Vorsehung als Führer ausgedacht hatte (S. 10)	Va prestar jurament a algú que la Providència s'havia inventat com a führer [en minúscula i sense cursiva, però mantenint el nom de l'idioma del text original] (p.10)	Manlleu/equivalent encunyat

Institució (Organització social i política)	NSDAP (S. 10)	NSDAP (Partit Nacionalsocialista Alemany del Treball) (p.10)	Manlleu + calc
Esdeveniment (Fet històric)	Machtergreifung (S. 11)	Presa de poder (p.10)	Calc
Institució (Organització social i política)	Hitlerjugend und des Bundes Deutscher Mädel , kurz BDM (S.23)	Les Joventuts hitlerianes i la Lliga de Noies alemanyes (BDM) (p.20)	Calc
Títol de publicació (Mitjà de comunicació)	Das von Gustloff herausgegebene Parteiblatt " Der Reichsdeutsche " (S.25)	L'òrgan del Partit publicat per Gustloff, el Reichshdeutsche (p.22)	Manlleu
Expressió amb associació ideològica (Expressió lingüística)	Die Lösung der Judenfrage (S.27)	La solució de la qüestió jueva (p.24)	Calc
Institució (Organització social i política)	Der Verein " Kraft durch Freude "(S.29)	Associació Força amb Alegria (p.25)	Calc
Esdeveniment (Fet històric)	Die Reichskristallnacht (S.31)	La nit dels vidres trencats (p.28)	Equivalent encunyat
Institució (Organització social i política)	(...) er als Arbeiter und Parteigenosse, sie als Mitglied der NS-Frauenschaft (...) (S. 33)	(...) ell com a obrer i membre del partit, ella com a membre de la secció femenina del partit nacionalsocialista (...) (p.29)	Modulació + amplificació
Terme amb associació ideològica (Expressió lingüística)	Im Gedächtnis der Volksgemeinschaft ... (S. 33)	(...) al record de la nació (p.30)	Equivalent encunyat
Cançó (Art)	(...) denn bei der Suche nach vergleichbarer Größe fiel ihnen immer nur jener Oberblutzeuge ein, der einem Lied zum Namen	(...) tot cercant alguna celebritat que els servís de comparació, no se'ls acudia ningú més que aquell supermàrtir Horst Wessel	Explicitació

	vorholfen hatte, das bei offiziellen Anlässen - es fanden sich viele - gleich nach dem Deutschlandlied gespielt und gesungen wurde: “Die Fahne hoch...” (S.34)	que havia donat nom a una cançó interpretada i cantada en ocasions oficials –i n’hi havia moltes- després de l’himne nacional alemany: “Banderes al vent, serrades les files, desfilen les SA amb pas segur...” (p.30-31)	explicitació amplificació (el traductor ha traduït un tros més de la cançó)
Roba i complements (Indumentària)	Bekleidet mit der Hakenkreuzfahne (...) Der Ehrendolch , die Armbinde und die SA-Mütze des Toten zum Stilleben geordnet (S.34)	El fèretre, recobert amb la bandera de la creu gammada (...) L’espasí, el braçal i la gorra de SA del difunt (p.31)	Calc
Insults (Llenguatge col·loquial, sociolectes i idiolectes) / Termes amb associació ideològica (Expressions lingüístiques)	“Der jüdische Meuchelmörder ” (S.35); “ jüdischversippten Plutokratie ” (S.82); “ Schweinejuden ” (S.83)	“El vil assassí jueu” (p.31) “ plutocràcia emparentada de jueus ” “ porcs jueus ” (p.74)	Calc
Esdeveniment (Fet històric) + Institució (Organització social i política)	Robert Ley (...) nach der Machtergreifung alle Gewerkschaften aufgelöst, deren Kassengeleert, deren Häuser mit Räumkommandos besetzt und deren Mitglieder (...) in der Deutschen Arbeitsfront zwangs organisiert hat. (S.38)	Robert Ley (...) unmittelbar després de la presa de poder va dissoldre tots els sindicats, en va buidar les caixes, en va ocupar les cases amb brigades de desallotjament i en va fer entrar per la força els membres (...) al Front Alemany del Treball . (p.34)	Calc Calc
Divisa (Moneda i unitats de mesura) + Joc de paraules (Expressió lingüística)	Nur vierzig Reichsmark kostete die Freude durch Kraft (S.39)	Tan sols quaranta marcs costava l’alegria amb força (p. 35)	Omissió Calc

Nom propi (Personalitat) + Títol de cançó (art) + Noms propis amb significat addicional (Expressió lingüística) + Onomatopeia (Expressió lingüística)	Der Generalfeldmarschall Göring , sogar den Preußischen Grenadiermarsch , der beim Festmachen der Gustloff und der Ley an Hamburgs Überseebrücke geschmettert wurde, hatte er mit allem Tschingderassassa als Notenbild auf seine Website gestellt. (S.72)	El mariscal de camp Göring , fins i tot va penjar a la seva pàgina web la partitura de la marxa dels granaders prussiana , que amb tots els seus pam-patam-xim-xim , que va retronar en el moment que el Gustloff i el Ley van amarrar al moll internacional d'Hamburg. (p. 64)	Equivalent encunyat Calc Equivalent cultural Calc
Institució (Organització social i política) + Terme amb associació ideològica (Expressió lingüística)	Hingegen fand sein Bericht über den Einsatz des umgerüsteten Lazarettsschiffes während der Besetzung Norwegens und Dänemarks durch Einheiten der Wehrmacht und Kriegsmarine einige Aufmerksamkeit im Kreis der Biertrinker, zumal etliche “Helden von Narvik” zu den Verwundeten an Bord des Schiffes gehörten. (S.83)	El seu informe sobre la missió del vaixell convertit en hospital durant l'ocupació de Noruega i Dinamarca per unitats de la wehrmacht i la marina de guerra, va despertar un cert interès al cercle de bevedors de cervesa, sobretot perquè alguns “herois de Narvik” formaven part dels ferits a bord. (p.74)	Manlleu Calc
Mitjà de comunicació (institució cultural) + Terme amb associació ideològica (Expressió lingüística)	Hitlers Rede an sein Volk... deutschen Rundfunk (...)“Heute vor 12 Jahren, am 30. Januar 1933, einem wahrhaft historischen Tag, hat mir die Vorsehung das Schicksal des deutschen Volkes in die Hand gelegt”. (S.119)	El discurs de Hitler al seu poble va ser retransmès per Ràdio Gran Alemanya (...) “Avui fa 12 anys, el 30 de gener de 1933, un dia veritablement històric, la Providència em va confiar el destí del poble alemany ”. (p. 104)	Amplificació Calc
Terme amb associació ideològica (Expressió lingüística) +	(...) auf Betreiben des Propagandaministeriums ein Durchhaltefilm namens “Kolberg” mit Heinrich	(...) per iniciativa del Ministeri de Propaganda s'havia rodat una pel·lícula titulada Kolberg sobre la	Calc

Institució (Organització social y política)	George in der Hauptrolle und weiteren Ufa-Größen gedreht wurde (...): Heldenkampf gegen Übermacht.(S.155)	resistència de la ciutat, amb Heinrich George de protagonista i altres estrelles de l'UFA (...): lluita heroica contra un enemic amb superioritat numèrica. (p.136)	Modulació
Expressions amb associació ideològica (Expressió lingüística)	“Gelebt für die Bewegung – Gemeuchelt von Juden – Gestorben für Deutschland” (S.171)	“Viscut per al moviment- assassinat pels jueus- mort per Alemanya” . (p. 151)	Calc